= door Henry Habibe =

26e Editie Poetry International

Poëzie niet weg te denken

Luttele weken vóórdat ik naar de Poetry ging, sprak ik iemand die niet zo'n erg hoge dunk had van genoemd poëzie-festival. "Dat is toch dat elitaire gedoe dat elk jaar in de Doelen gevierd wordt?" "Heb je het ooit meegemaakt?", vroeg ik, waarop hij zei dat hij het van anderen had gehoord. Ik trok zwijgzaam mijn conclusie. Poetry zou zijn verworden tot een festival voor de organisatoren zelf. Een oersaai poëzie-congres waar je altijd weer dezelfde gezichten ziet. En daarom blijft men weg.

Maar goed, ik arriveerde in Rotterdam, trok naar de Doelen en woonde de eerste avond bij. Is het inderdaad weer hetzelfde als het vorig jaar? Neen, hoor! Niet als je goed uit je ogen kijkt! Er was nu een ander thema: 'Noach en zijn Ark'. Het décor was véél soberder. Had dat misschien te maken met het beschikbare budget? Een dreigend toekomstvisioen?

Ook de veronderstelling, dat je er steeds weer dezelfde gezichten ziet, ging niet op. Ik ontmoette mensen die ik vorig jaar niet gezien had. Van de elf buitenlanders die tijdens 'Le Bal du Festival' (eerste avond) optraden, was er niet één het vorig jaar aanwezig. Wel stond iemand (uit Nederland!), die vorig jaar ook op hetzelfde 'Bal' optrad, nu weer op het podium. Men zou wellicht kunnen denken dat zij een grote 'vriend' is van de Poetry. Of misschien een grote supporter? Wie weet? Aan de andere kant zag ik veel gezichten van vorig jaar niet. Waar bleef bij voorbeeld Breyten Breytenbach (Zuid-Afrika) die zoveel indruk had gemaakt. En Cees Nootenboom? Ik zag ook H.C. ten Berge niet. En Leo Vroman, Gerrit Komrij, Jean Pierre Rawie en Diana Ozon?

MAURA DOOLEY

PERIKELEN

Wat is er nu allemaal te doen op 'Le Bal du Festival' en de week die daarop volgt? Er is veel informatie verkrijgbaar over de wereld van de letteren (vooral op het gebied van poëzie). Er zijn boekenstands met de meest recente en actuele werken van dichters en romanschrijvers. Men ontmoet er de meest bekende schrijvers en dichters. Heel interessant kunnen de gesprekken met deze dichters zijn. Sommigen hebben zeer uitgesproken meningen over bij voorbeeld onze Nederlands Antilliaanse literatuur.

In plaats van de meer folkloristische manifestaties op andere festivals (culturele evenementen met veel tam tam, typische hapjes en volkse danspartijtjes), wordt op Poetry bij voorbeeld de bekende Cees Buddingh prijs uitgereikt, is er een voorleesavond van bekende (maar ook minder bekende) dichters en dichteressen uit de hele wereld. Neem eens als voorbeeld de Spaanse dichteres Clara Janés uit Barcelona. Zij is natuurlijk eerder op de Poetry geweest (laatste keer in 1987). Maar is dat nou onterecht? Janés heeft verschillende bundels op haar naam staan, is onderlegd in de literaire materie en is een van de grote liefdesdichteressen van Spanje.

De week daaropvolgend: de 'Internationale avonden', het programma 'De poëzie rijdt op straat' (dichters met scholieren), Opening tentoonstelling Hugo Claus, het kinderprogramma 'Boekieboekie', presentatie vertaalproject Hugo Claus, etc. Op de voorleesavonden zit het Poetry publiek de hele avond te luisteren naar grote en minder grote dichters. Daartussen bevonden zich dichters van het formaat van de Roemeense Gellu Naum, Hugo Claus, Remco Campert en gewone 'performers' als de Indonesische dichter Rendra.

Men was soms geneigd te denken dat het soort ritmische poëzie dat Rendra bracht weinig met echte poëzie te maken had, maar dat zal wel met de culturele achtergrond samenhangen. Er was ook een avond waarop twee performers met hun ritmiek bijdroegen: John Agard uit Guyana en Jean 'Binta' Breese uit Jamaica. Grace Nichols, die zelf ook uit Guyana komt, verklaart:

'You can't avoid the rhythm'. Geen wonder, Nichols is beïnvloed door de Afrikaanse traditie, de reggae, de calypso, e.d.

Ook voor kinderen wordt op de Poetry veel gedaan. Op twee ochtenden vond er het programma 'Boekieboekie' plaats. Elk jaar weer kunnen kinderen in de Doelen in Rotterdam luisteren naar gedichten in andere talen. Ze mogen zelf ook een gedicht opsturen. Soms worden hun gedichten vertaald en kunnen ze horen hoe het in een andere taal klinkt. In de Boekieboekie-krant staan dan gedichten van kinderen die meedoen met de 'Boekieboekie poem expres'. Verschillende interessante activiteiten staan aangekondigd in de 'Boekieboekie krant'.

Men beseft hoe belangrijk het is om via gedichten e.d. kinderen taalvaardigheid bij te brengen. De kinderen leren zich open te stellen voor de emoties van anderen en ontdekken dat zij hun eigen fantasie in woorden kunnen uitdrukken.

Op een van de ochtenden werd voor een groep kinderen (2 of 3 klassen?) een gedicht in het Papiaments voorgelezen. Er werd eerst een korte uitleg gegeven en vervolgens hebben de kinderen samen met de dichter het gedicht gezongen (het betrof een nogal ritmisch gedicht *'Kende nos ke tuma'*).

De tentoonstelling van het werk van Hugo Claus was in de Doelen (beneden) te bezichtigen: veel vertaalde werken van Claus en andere artistieke documenten van de Belgische dichter en romancier. Claus was ook zelf aanwezig. Dit mede in verband met Poetry's vertaalproject dat dit jaar aan zijn poëzie gewijd was. De vertalers (dichters en dichteressen die aan Poetry meededen) bogen zich over zijn werk en konden aan de dichter vragen stellen over de 'onduidelijkheden'. Er werd soms gelachen om de komische reacties van Claus.

Zo bij voorbeeld komen in het gedicht 'De Sporen' de volgende versregels voor: 'De sporen/ van wie struikelde over zijn koffer/ (...)/van haar naam in de sneeuw...'

Claus: "Hoe schrijf je de naam van een vrouw in de sneeuw...?" ("Dat doe je met behulp van een van je vitale organen"). Vervolgens informeert een ander naar de betekenis van iets anders uit het gedicht: 'de schildpad aan scherven geschoten'. Daarop reageerde Claus: "Dat ben ik vergeten. Geen idee. U moet rekenen dat ik altijd van mijn eigen produkten wegloop, als een hond van zijn uitwerpselen..."

OERSAAI?

Wie meent dat het maar een saaie boel is op de Poetry komt bedrogen uit. Het thema was ditmaal: Noach en zijn ark. De organisatoren verzekeren: "Het is niet gebaseerd op een noodlots- of ondergangsgedachte aan het eind van dit millenium..."

Aan de deelnemers werd om een eigen Noach-gedicht gevraagd. Men voldeed spontaan aan het verzoek. H.H. ter Balkt dichtte: 'Noach, ultrarechts admiraal/bevoer de wateren die hij profeteerde/ de Ararat al op de kaart/In 't boegwater rotte/hond mens paard'. De Amerikaanse dichter Stanley Moss deed het in zijn 'Letter to Noach' met een wat ironisch sausje: 'If you had heard my call and saw me alive, would you have reached down to save one corrupt poet?/It wouldn't have been the end of the world./ But you of course were just following orders, a tune as old/as Adam's song to Eve before the serpent'. Bij weer andere dichters en dichteressen ging het over een meer ludieke boeg. Jules Deelder, de Rotterdamse goochelaar die versregels laat stromen als een waterval, spoelt de zaak door met: 'Het lot van de eenhoorn/Is simpel verklaard/Toen Noach vertrok/Kwam de eenhoorn te laat/Staand op een rots/ Zagen hij en z'n maat/De Ark in de woelige/ Baren vergaan'

Voor de 26de editie van de Poetry heeft men iets nieuws bedacht. Er werd aan twee

CLARA JANÉS

gastprogrammeurs, Maura Dooley (Engeland) en K Michel (Nederland) gevraagd om in volledige vrijheid een dag en avondprogramma samen te stellen. Het dagprogramma behelste tevens de activiteiten voor de kinderen.

Dooley is in Engeland al jaren bezig met het organiseren van poëzie-festivals. Zij en Michel mochten zelfs afwijken van het centrale thema ('Noach'). Hun dichters, dat wil zeggen dichters die Dooley en Michel uitnodigden, mochten ook meedoen aan de diverse Poetry-activiteiten. Dit is weer eens een bewijs dat Poetry niet bestaat uit een vastgeroest kliekje, zoals vaak gesteld wordt. Dooley's mening over de rol van poëzie vandaag: "Je kunt niet meten wat de invloed van de 'performing poets' is geweest. Het sijpelt langzaam door. Maar wat je nu twintig jaar later ziet, is dat poëzie in Engeland is veranderd. Er is vrijer taalgebruik, meer realisme, er wordt gedicht over onderwerpen die vroeger niet als poëtisch werden geaccepteerd. De poëzie is weer tot leven gekomen. Het publiek is gegroeid, de verkoop van dichtbundels toegenomen. Poëzie is terug in de media, poëzie is tegenwoordig nieuws!"

Remco Campert, die de Poetry van binnen en van buiten blijkt te kennen, heeft zich laten inspireren door deze culturele happening, die elk jaar weer in Rotterdam plaats heeft. Zijn novelle "Ohi, hoho, bang bang' of 'Het lied van de vrijheid' is op het Poetry gebeuren gebaseerd. Een enkeling heeft die echter willen interpreteren als een satire op de Poetry. Wie de Poetry van dichtbij heeft meegemaakt weet wel beter! Als het om het wezenlijke werk van de Poetry gaat (daar rept Campert niet zozeer over) moet men toch concluderen dat dit haast gigantisch is.

Het festival dat Martin Mooij, directeur, heeft uitgebouwd tot een internationaal instituut met vertakkingen naar festivals in Londen en Jeruzalem, is moeilijk weg te denken. Het thema 'Noach en zijn ark' kan hier beslist niet bedoeld zijn als zou Poetry de ark van de met ondergang bedreigde dichtkunst symboliseren. Als dat zo was, kon Maura Dooley nooit tot de zojuist aangehaalde opbeurende conclusie komen. Wij hebben, overigens, vorig jaar bij ons commentaar op het vijfde lustrum van Poetry, reeds gesteld: Welke omstandigheid zal de dichter ervan weerhouden zijn poëzie voort te brengen? Het was naar aanleiding van de misplaatste opmerking als zou er vandaag geen tijd meer voor poëzie zijn.

Ontroering zal er altijd zijn. Alles in de wereld heeft recht op ontroering (C.Buddingh). En zolang de mensheid niet weet waarheen zij gaat, dichtte Bécquer, zal er poëzie zijn!

Alchemist van poëtisch edelmetaal

EEN KLEINE anderhalve eeuw geleden verscheen de eerste en enige dichtbundel van Charles Baudelaire: *Les fleurs du mal*, De bloemen van het kwaad. Zijn poëzie was nieuw. Naar de inhoud omdat hij schoonheid vond waar niemand die zocht: in het kwaad. Naar de vorm omdat hij tegen mensen die van dichters verhandelingen en preken op rijm verwachtten, opeens in beelden sprak. Bij Baudelaire begint de moderne kunst.

= door Ton Bogaard=

Er waren bij ons al wel gedichten van Baudelaire vertaald. Pas sinds kort kunnen we zijn héle bundel in het Nederlands lezen, twee keer. We zijn wat laat, maar we doen het wel meteen dubbelop. Petrus Hoosemans had zichzelf de sjieke levenstaak opgelegd 'het hele poëtische oeuvre van Baudelaire in de Nederlandse taal te herscheppen'. Vlak voor hij klaar was werd hij ingehaald en niet zo aangenaam verrast door de meer praktisch ingestelde Peter Verstegen die in korte tijd alle gedichten vertaalde en bij elk een kort en verhelderend commentaar schreef. Zijn werk verscheen bij Van Oorschot in een prachtige tweetalige editie.

De afgelopen jaren zijn ook het kritisch proza van Baudelaire en het *Journeaux Intimes*, die na zijn dood gevonden werden, in het Nederlands vertaald. In 1987 verscheen in Parijs een grote biografie van Claude Pichois en Jean Ziegler. Truus Boot en Nelleke van Maaren zorgden ervoor dat we ook die in onze taal kunnen lezen.

In de kantlijn van al die mooie vertalingen verscheen een prachtig boek over de opvattingen en de nawerking van Baudelaire. Er staan een aantal voordrachten in die aan de Utrechtse universiteit werden uitgesproken. Het heet *Jullie gaven mij modder, ik heb er goud van gemaakt*, woorden van Baudelaire zelf.

PUINHOPEN

Zijn leven bestond uit mislukkingen en puinhopen. "Aan het maken van poëzie lag volgens hem een geestelijk streven ten grondslag: daarom zag hij zichzelf als een alchemist die de lage materie (lees: de werkelijkheid van zijn mislukte leven) transformeerde tot poëtisch edelmetaal", schrijft Maarten van Buuren die het boek inleidde. In de boeiendste opstellen zie je hoe de faam zich meester maakt van Baudelaire, de faam, die snelste van alle plagen, die fantasie vertelt met dezelfde stem als waarmee ze waarheid spreekt.

Het boek begint met een paar teksten van Baudelaire zelf, allereerst de 22 gedichten voor zijn maîtresse Jeanne Duval, in de vertaling van Petrus Hoosemans. Er zijn een paar heel bekende gedichten bij, het beruchte en huiveringwekkende *Een kreng* bij voorbeeld, over het rottend lijk van een beest:

Heugt u mijn ziel, het ding,
dat wij die ochtend zagen
die fraaie, zachte zomerdag:
een voos kreng, door een baar van
kiezelsteen gedragen,
dat bij een bocht in 't voetpad lag,
met benen opgeheven, als een vrouw in luste,
bloedheet, door lijkegif bezweet,
en dat door gas op hondse, zich
van niets bewuste
manier, de schoot wijd open deed.
De zon nam als om deze rotheid gaar te strelen
het baksel stralend onder vuur
(...)
De vliegen gonsden rond die buik
vol rotternijen,
waaruit een zwarte legermacht
van maden stroomde in tot stroop
gestolde rijen
langs laatste flarden levenskracht.

De bundel bevat ook zijn prachtige opstel over de moraal van het speelgoed. Over mensen die door dure cadeautjes wel de rijkdom van de ouders eren, maar de verlangens van kinderen vergeten. En over kindmensen, die hun speelgoed liever bewaren dan gebruiken.

Baudelaire was een onmogelijk mens. Hij schreef niet om de mensen voor zich in te nemen zeker in zijn *Intieme dagboeken* niet. "Er zijn maar twee plaatsen waar men betaalt voor het recht zich te mogen ontlasten: openbare toiletten en vrouwen", schrijft hij daar. Er staan ook een paar fragmenten uit die *Journeaux Intimes* in het hier besproken boek. Baudelaire beschouwde de lust als een kwaad. Al toen hij achttien was leed hij aan syfilis.

"In ieder mens zijn op elk moment twee gelijktijdige en tegenstrijdige verlangens werkzaam, waarvan de ene naar God, de andere naar Satan voert. Het aanroepen van God, ofwel het streven van de geest is een verlangen om op te klimmen; het aanroepen van Satan, ofwel de dierlijke lust is een genot om af te dalen. Met de laatste moet de hang naar vrouwen in verband gebracht worden."

Zo bont heeft geen kerkvader het gemaakt.

DE TACHTIGERS

J.D.F. van Halsema schreef het mooiste opstel in de bundel. De Tachtigers, de schrijvers van rond het eind van de vorige eeuw – Kloos, Verwey, Van Eeden en anderen – kenden de Duitse en de Engelse poëzie, Frans lazen ze niet, de naam van Baudelaire wordt onder hen niet genoemd, zijn werk en zijn opvattingen inspireerden onze literatuur dus niet, zou je verwachten. En toch heeft hij op onze letterkunde van toen een literair-historisch buitengewoon interessante invloed uitgeoefend.

In Frankrijk werd de naam van Baudelaire 'een geladen trefwoord voor een complex geheel van houdingen, poëticale overwegingen, trends en stijlkenmerken'. Een geheel dat niet helemaal los staat van zijn werk, maar zich wel vanuit een bepaalde interpretatie daarvan verzelfstandigt: eerst de decadent Baudelaire en daarna de decadentie, maar dan zonder Baudelaire. Halsema beschrijft hoe die 'Baudelaire' zich geëmancipeerd heeft van zijn oeuvre en omgevormd werd tot een centraal motievencomplex in de literaire discussie van de jaren tachtig.

Zoals bij ons begrippen als 'fascisme' en 'marxisme' in de discussies hun rol spelen: met hun historische oorsprong hebben ze niet zo heel veel meer te maken. Zelden zag ik de faam van zo dichtbij aan het werk als in dit opstel van Van Halsema. Hij schrijft bovendien heel mooi. Vijftig jaar na de Tachtigers kenden de dichters bij ons hun Baudelaire wél. Ze lazen *Les Fleurs du Mal*. Denk niet dat het gesprek er eenvoudiger op werd. Nijhoff en Van Eyck bestrijden elkaars opvatting van de dichtkunst wel aan de hand van Baudelaire, maar ieder met hun éigen Baudelaire. Van Eyck neemt afstand van de decadent en ziet in Baudelaire eerder 'een Christusfiguur, een, die al de ellende der wereld doorleefd heeft'.

In zijn poëzie zou hij de zondige natuur hebben willen vergeestelijken, zijn poëzie zou een middel zijn geweest 'in dat ononderbroken streven der menselijke ziel tot stijgen, tot vergeestelijken'. W.J. van den Akker en G.J. Dorleijn laten zien dat de toenmalige discussie over de échte Baudelaire, in feite neerkwam op een strijd tussen een oud (Van Eyck) en een nieuw (Nijhoff) inzicht in de dichtkunst.

POLITIEK

De politieke theorie liet Baudelaire ook niet ongemoeid. Sartre beschouwt Baudelaire als een romantisch dichter en de romantiek als dé kunst van de bourgoisie. Baudelaire verzette zich tegen de bourgoisie, maar volgens Sartre was hij niet bij machte zich van haar te bevrijden.